

پژوهشی
پیرامون

مسئله نظری بیداری اسلام در قرن اخیر

با تأکید بر اندیشه‌های
حضرت آیت‌الله العظمی سیداعلی خامنه‌ای (مدظله العالی)
رهبر معظم انقلاب اسلامی

نهضت نوزاد افزایی

وایت‌ر انتشارات انقلاب اسلامی

سرشماره یوسفی، بتول، ۱۳۶۲ -
 عنوان و نام پدیدآور: پژوهشی پیرامون مبانی نظری پیاداری اسلامی در قرن اخیر؛ با تأکید
 بر طبقات‌های حضرت آیت‌الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله العالی) رهبر معظم انقلاب
 اسلامی، محقق: بتول یوسفی
 مشخصات نشر: مؤسسه‌ی پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت
 آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، نشر نهفت نرم‌افزاری، ۱۳۹۰
 مشخصات ظاهری: ۲۲۰ ص.
 قیمت: ۶۵۰۰۰ ریال شابک: ۳-۳۷-۲۹۵۱-۹۶۲-۹۷۸
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 یادداشت: کتابخانه به صورت زیرنویس.
 موضوع: اسلام -- تحدید حیثیت فکری -- تاریخ -- قرن ۲۰ م.
 موضوع: جنبشهای اسلامی -- تاریخ -- قرن ۲۰ م.
 موضوع: جنبشهای اسلامی -- ایران -- تاریخ.
 شابک افزوده مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله
 العظمی خامنه‌ای، نشر نهفت نرم‌افزاری.
 رده‌بندی کتاب: ۱۳۹۰ م ۶۷۰۲ BP
 رده‌بندی یوبی: ۹۸۰ ۶۹۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۸۶۷۵۳

نهیض نرم‌افزاری

وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی

پژوهشی پیرامون مبانی نظری پیاداری اسلامی در قرن اخیر

با تألیف دبیران پیشین

حضرت آیت‌الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله العالی)

رهبر معظم انقلاب اسلامی

محقق: بتول یوسفی

نشر نهضت نرم‌افزاری وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی

(مؤسسه‌ی پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی)

شمارگان: ۵۰۰۰

چاپ اول: بهار ۱۳۹۱

۶۵۰۰۰ ریال

شابک: ۳-۳۷-۲۹۵۱-۹۶۴-۹۷۸

نشانی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، خیابان دانشگاه جنوبی، کوچه‌ی عطارد، شماره‌ی ۷

تلفن: ۶۶۹۷۷۲۶۸ - ۶۶۲۱۰۶۴۹ -- تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۹۵۵۹۲۷۳۲ - ۶۶۴۸۳۹۷۵

تهران، صندوق پستی: ۶۱۳ ۱۳۱۸۵ پست الکترونیکی: Book@khamenei.ir

فهرست

مقدمه	۱۱
الف. بیان و طرح مسأله‌ی تحقیق	۱۱
ب. پرسشهای تحقیق	۱۲
ج. فرضیه‌های تحقیق	۱۲
د. پیشینه‌ی پژوهش	۱۳
هـ. اهمیت و ضرورت پژوهش	۱۴
و. روش پژوهش	۱۴
ز. سازماندهی تحقیق	۱۴
چکیده	۱۵
فصل اول: بیداری اسلامی در جهان اسلام	۱۷
درآمدی بر بیداری اسلامی	۱۷
الف. چیستی بیداری اسلامی	۱۷
ب. دوره‌های تاریخی بیداری اسلامی	۱۹
الف: امواج چهارگانه بیداری اسلامی	۱۹
ب: اوج مجدد تمدن اسلامی	۲۱
ج: بیداری اسلامی و ظهور مجدد اسلام	۲۴
بیداری اسلامی در جهان اهل سنت	۲۹
۱-۱ درآمد	۲۹
۲-۱ متفکران برجسته‌ی بیداری اسلامی جهان اهل سنت	۳۳
۱-۲ دیدگاه سیدجمال‌الدین اسدآبادی در باب بیداری اسلامی	۳۳

۳۵	۱-۱-۲-۱ وضع کنونی مسلمین
۳۶	۲-۱-۲-۱ علل انحطاط مسلمین
۳۶	۳-۱-۲-۱ راه‌های تجدید حیات اسلام و مسلمین
۳۹	۴-۱-۲-۱ جامعه‌ی مطلوب از دیدگاه سیدجمال
۴۰	۵-۱-۲-۱ نقدهایی بر سید جمال
۴۳	۲-۲-۲-۱ دیدگاه محمد عبده در باب بیداری اسلامی
۴۳	۱-۲-۲-۱ عوامل انحطاط مسلمین
۴۴	۲-۲-۲-۱ راهکارهای تجدید حیات مسلمین
۴۵	۳-۲-۲-۱ تفاوت عبده و سید جمال
۴۷	۴-۲-۲-۱ نقدهایی بر اندیشه و عمل عبده
۴۸	۳-۲-۱ دیدگاه اقبال لاهوری در باب بیداری اسلامی
۴۹	۱-۳-۲-۱ وضعیت کنونی مسلمین
۴۹	۲-۳-۲-۱ علل انحطاط مسلمین
۵۲	۳-۳-۲-۱ دیدگاه اقبال لاهوری درباره‌ی «غرب»
۵۴	۴-۳-۲-۱ راهکارهای تجدید حیات مسلمین
۵۷	۵-۳-۲-۱ نقدهایی بر اندیشه‌ی اقبال
۵۷	۴-۳-۱ دیدگاه حسن البنا در باب بیداری اسلامی
۵۸	۱-۴-۳-۱ دیدگاه حسن البنا درباره‌ی «غرب»
۵۹	۲-۴-۳-۱ راهکارهای تجدید حیات مسلمین
۶۱	۵-۳-۱ دیدگاه سید قطب در باب بیداری اسلامی
۶۲	۱-۵-۳-۱ محورهای اصلی اندیشه‌ی سیدقطب
۶۲	الف: جامعه‌ی اسلامی
۶۴	ب: فقه اسلامی
۶۶	ج: غرب ستیزی
۶۶	۲-۵-۳-۱ راهکارهای تجدید حیات مسلمین
۶۹	۳-۵-۳-۱ نقدهای بر افکار سیدقطب
۶۹	۳-۱ نتیجه‌گیری
۷۱	فصل دوم: بیداری اسلامی در ایران
۷۱	درآمد
۷۲	۱-۲ جنگ‌های ایران و روس
۷۳	۲-۲ ماجرای قتل گریبایدوف
۷۵	۳-۲ اصلاحات کم دوام
۷۶	۴-۲ نهضت تحریم تنباکو

۲-۴-۱	شرایط قبل از تحریم	۷۷
۲-۴-۲	مراحل تحریم تنباکو	۷۹
۲-۴-۳	نتایج نهضت تنباکو	۸۱
۲-۵	نهضت و انقلاب مشروطیت	۸۲
۲-۵-۱	نگاهی کلی به نهضت مشروطه	۸۳
۲-۵-۲	فرجام نهضت	۸۴
۲-۵-۳	مشروطه و قوام نظری بیداری اسلامی	۸۵
۲-۵-۴	پیوستگی و گسستگی تاریخی در مشروطیت و نسبت آن با بیداری اسلامی	۸۶
۲-۵-۵	تاریخنگاری مشروطه و جریان بیداری اسلامی	۸۸
۲-۵-۶	مشروطه، عربی گرانها در حافظه‌ی جریان بیداری اسلامی و بیدارگران	۸۹
۲-۶	استاد و اسلام ستیزی رضاخان و مقاومت جریان بیداری اسلامی	۹۱
۲-۷	مدرس، فریاد خروشان بیداری	۹۳
۲-۸	ورود حوزه‌ی علمیه‌ی قم به جریان بیداری اسلامی ایران	۹۴
۲-۹	نهضت ملی کردن صنعت نفت	۹۷
۲-۹-۱	اقدامات علما برای ملی شدن صنعت نفت	۹۸
	الف: اقدامات آیت‌الله کاشانی	۹۸
	ب: اقدامات سایر علما	۹۹
۲-۹-۲	نگاه حضرت امام (ره) به نهضت ملی شدن صنعت نفت	۱۰۱
۲-۹-۳	آسیب شناسی نهضت ملی شدن صنعت نفت از منظر بیداری اسلامی	۱۰۲
۲-۹-۴	چگونگی پیوند نهضت نفت با جریان بیداری اسلامی	۱۰۳
۲-۱۰	جمعیت فدائیان اسلام	۱۰۵
۲-۱۰-۱	محورهای فکری فدائیان اسلام	۱۰۵
۲-۱۱	هیأت‌های مؤتلفه‌ی اسلامی	۱۰۷
۲-۱۲	مسأله‌ی فلسطین و مبارزه با صهیونیسم	۱۰۸
۲-۱۳	اصلاحات ارضی	۱۰۸
۲-۱۴	توطئه‌ی انفکاک دین از سیاست	۱۰۹
۲-۱۵	انجمنهای ایالتی و ولایتی	۱۱۱
۲-۱۶	انقلاب سفید	۱۱۲
۲-۱۷	کشتار در فیضیه	۱۱۴
۲-۱۸	قیام پانزده خرداد؛ اوچگیری جریان بیداری اسلامی	۱۱۵
۲-۱۸-۱	ماهیت قیام ۱۵ خرداد از دیدگاه امام خمینی (ره)	۱۱۷
۲-۱۸-۲	علت تداوم قیام ۱۵ خرداد	۱۱۹
۲-۱۹	جریان بیداری اسلامی در سالهای بعد از قیام ۱۵ خرداد و انقلاب اسلامی	۱۲۱
۲-۱۹-۱	مبارزه‌ی فکری، بخشی از جریان بیداری اسلامی	۱۲۶

۱۳۷	۲-۲۰ بازتاب‌های بیداری اسلامی در ایران، قبل از انقلاب اسلامی
۱۳۱	۲-۲۱ تأثیر نهضت‌های اسلامی سایر کشورها در ایران
۱۳۲	۲-۲۲ نتیجه‌گیری
۱۳۵	فصل سوم: بررسی دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) و ...
۱۳۵	درآمد
۱۳۷	۳-۱ اصول کلی بیداری اسلامی از منظر امام خمینی (ره)
۱۴۴	الف: حج
۱۴۴	ب: نماز جمعه و جماعات
۱۴۵	۳-۱-۱ موانع پیش روی بیداری اسلامی
۱۴۵	۱-۱-۱-۱
۱۴۶	۲- برخی حکام کشورهای اسلامی
۱۴۷	۳- روشنفکری وابسته
۱۴۸	۴- مقدس نماها
۱۴۸	۵- ملی گراها
۱۴۹	۲-۲ بررسی دیدگاه حضرت امام (ره) در مورد انقلاب اسلامی
۱۵۵	۳-۲ صدور انقلاب
۱۵۷	صدور انقلاب در انقلاب اسلامی ایران
۱۵۷	الف: زمینه‌ها و خاستگاه‌های نظری صدور انقلاب اسلامی
۱۵۹	ب: نظریه‌های مطرح شده در باب صدور انقلاب اسلامی
۱۶۳	۳-۳ انقلاب اسلامی و تجدید حیات جریان بیداری اسلامی
۱۶۳	۳-۳-۱ تأثیر انقلاب اسلامی در نظام بین‌الملل
۱۶۹	۳-۳-۲ تأثیر انقلاب اسلامی بر بیداری جهان اسلام
۱۷۱	۳-۳-۳ تأثیر انقلاب اسلامی بر بیداری شیعیان
۱۷۲	۳-۳-۴ تأثیر انقلاب اسلامی بر بیداری اهل سنت
۱۷۷	۳-۳-۵ بررسی چند نمونه
۱۷۷	الف: لبنان
۱۷۹	ب: فلسطین
۱۸۰	ج: مصر
۱۸۵	د: پاکستان
۱۸۶	ه: تونس
۱۸۸	۳-۵ نتیجه‌گیری
۱۹۱	فصل چهارم: بیداری اسلامی از منظر آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای
۱۹۱	درآمد

۱-۴	پیشینه‌ی نظری بیداری اسلامی در اندیشه‌ی آیت‌الله خامنه‌ای	۱۹۵
۲-۴	مؤلفه‌های اصلی بیداری اسلامی	۲۰۹
الف	احیای هویت اسلامی	۲۱۰
ب	انقلاب اسلامی	۲۱۵
ب-۱	ویژگی‌های انقلاب اسلامی از منظر بیداری اسلامی	۲۱۸
ب-۲	رهاورد‌های انقلاب اسلامی از منظر بیداری اسلامی	۲۲۴
ج	حضرت امام خمینی(ره)	۲۲۸
د	وحدت	۲۳۱
۱- ضرورت وحدت		۲۳۴
۲- لوازم وحدت		۲۳۵
۳- ایران؛ کانون وحدت اسلامی		۲۳۹
۴- دشمنان وحدت اسلامی		۲۴۱
هـ	اعتقاد بنویسندگان	۲۴۵
و	حوزه‌های علمیه	۲۴۷
۳-۴	دشمنان بیداری اسلامی	۲۵۰
۱-۳-۴	علل دشمنی با بیداری اسلامی	۲۵۱
۲-۳-۴	ترندهای دشمن برای مقابله با بیداری اسلامی و غلبه بر جهان	۲۵۵
۳-۳-۴	امریکا؛ بزرگترین دشمن بیداری	۲۵۶
الف	سیاستهای امریکا برای غلبه بر جریان بیداری اسلامی	۲۵۶
ب	راه‌های مبارزه با امریکا جهت تثبیت و گسترش بیداری اسلامی	۲۶۰
ج	دشمنی با ایران به عنوان کانون بیداری اسلامی	۲۶۴
ج-۱	مصادیق دشمنی با ایران بعنوان کانون بیداری اسلامی	۲۶۶
۴-۴	مسأله‌ی فلسطین؛ محور جریان بیداری اسلامی	۲۶۹
الف	انتفاضه؛ نتیجه‌ی گرایش به اسلام و بیداری اسلامی	۲۷۱
ب	بیداری اسلامی در فلسطین، بر اثر انقلاب اسلامی	۲۷۳
۴-۵	چشم‌اندازها	۲۷۴
	مرحله‌ی اول: جنبش نرم‌افزاری؛ لازمه‌ی احیاء و تداوم تمدن اسلامی	۲۷۷
الف	مفهوم جنبش نرم‌افزاری	۲۷۶
ب	ضرورت ایجابی	۲۷۷
ج	ضرورت سلبی	۲۷۸
د	الزامات جنبش نرم‌افزاری	۲۷۹
	مرحله‌ی دوم: تمدن اسلامی	۲۸۳
الف	دوره‌های تمدنی و علت اعتلای تمدن اسلامی	۲۸۴
ب	حیات طیبه‌ی اسلامی	۲۸۸

- ۲۹۰..... چ. چشم‌انداز تمدنی انقلاب اسلامی
- ۲۹۳..... د. لوازم اعتلای تمدن اسلامی
- ۲۹۶..... ۴-۶ آسیب شناسی و جریانهای انحرافی و مدعی بیداری اسلامی
- ۲۹۸..... الف. طالبان
- ۳۰۰..... ب. وهابیت
- ۳۰۲..... نتیجه‌گیری
- ۳۰۷..... جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
- ۳۱۳..... منابع و مآخذ
- ۳۱۳..... الف. کتابها
- ۳۱۶..... ب. مقالات
- ۳۱۷..... ج. نرم‌افزارها

مقدمه

الف. بیان و طرح مسأله‌ی تحقیق

بیداری اسلامی، عظیم‌ترین و گسترده‌ترین پدیده‌ی سیاسی - اجتماعی عصر حاضر بوده که با فروپاشی اردوگاه سوسیالیستی و کمونیستی شرق، اهمیت این پدیده فزونی یافته و آن را به رقیب غرب در منطقه و بلکه در جهان، تبدیل کرده است.

حرکت بیداری اسلامی که امروزه بسیاری از دولتها و جریانهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و حتی اقتصادی سطح جهان را متأثر ساخته، ریشه در دو قرن گذشته داشته و طی این مدت، فراز و نشیبهای بسیاری را پشت سر گذاشته است. این خیزش اسلامی را میتوان حاصل نگرش متفکرانی از مذاهب مختلف اسلامی قلمداد کرد که به رغم اهداف مشترک، عقاید و روشهای متفاوت و حتی متباینی را در پیش گرفته‌اند.

شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران تحت تأثیر اندیشه‌ی سیاسی شیعی را میتوان نقطه‌ی اوج این بیداری دانست که نقش امام خمینی (ره)، با احیای نظریه‌ی «ولایت فقیه» و سیاست استکبار ستیزی، در این زمینه برجسته است؛ و پس از ایشان حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان زعیم انقلاب، خود صاحب مبنای نظری و دیدگاه‌های نوینی، مانند جنبش نرم‌افزاری و تولید علم بوده که

در تعمیق و تسریع این جریان در جهان اسلام نقش مؤثری را ایفا مینمایند. حال با توجه به نیاز حیاتی جهان اسلام به این جریان، برای بازیابی مجد و عظمت اسلامی و سرمایه‌گذاری غرب برای شکست و انحراف آن، شناخت مبانی اصیل بیداری اسلامی و پیدا کردن یک خط سیر دقیق و چشم‌انداز مناسب ضروری می‌باشد. این پژوهش بر آن است تا با در نظر گرفتن مبانی نظری متفکران معاصر جهان اسلام و خصوصاً آیت‌الله خامنه‌ای، تا حدودی این نیاز را مرتفع سازد.

ب. پرسشهای تحقیق

۱- سؤال اصلی: مبانی نظری بیداری اسلامی از منظر آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای چیست و ابتکار و افق جدیدی که ایشان در این عرصه گشودند، کدام است؟

۲- سؤالات فرعی:

- مبانی بیداری اسلامی در جهان اهل سنت چیست و دیدگاه متفکران برجسته‌ی قرن اخیر در این رابطه چیست؟

- جریان بیداری اسلامی در ایران چگونه شکل گرفته است؟

- انقلاب اسلامی چه جایگاهی در جریان بیداری اسلامی داشته و چه تأثیراتی بر آن گذاشته است؟

ج. فرضیه‌های تحقیق

بیداری اسلامی در جهان اهل سنت و تشیع تفاوتها و البته تشابهاتی داشته که موجب حدوث دو جریان متفاوت شده است. متفکران اهل سنت به دلیل اینکه زودتر با فرهنگ غرب آشنا شده، در جنبه سلبی و ردّ غربزدگی، گامهای مؤثری برداشته و بطور کلی «اسلام» را به عنوان راه‌حل معرفی نمودند. این جریان به دلیل قرن‌ها تسلیم در برابر وضع موجود و تنوری‌پردازی این تسلیم توسط نخبگان، ضعف اجتهاد و... نتوانست در جنبه‌ی اثباتی مؤثر باشد، لذا تا حدودی در بُعد ایجابی رو به افول گذاشت. البته طی حوادث یک ساله‌ی

اخیر، یک روند رو به رشد و فراگیر دیده میشود. این جریان در جهان شیعه و ایران به عنوان مهد تشیع، روند رو به تکاملی را گذرانده، که تأسی به قیام عاشورا و زیر بار ظلم نرفتن، حضور قوی اجتهاد و مجتهدان در عرصه‌ی جامعه و ارتباط تنگاتنگ علما با مردم، از عوامل مقوم بوده که سبب گردید این جریان رشد کرده و اولین نهضت مشروطه و انقلاب اسلامی را در جهان اسلام، به تحقق برساند. انقلاب اسلامی نقطه‌ی عطف جریان بیداری اسلامی بود، که این جریان را در جهان و جهان اسلام وارد مرحله‌ی نوینی نمود. در این تکامل آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای با رهبری نظام سیاسی مبتنی بر شریعت و استمرار ولایت فقیه، در تداوم و عمق بخشیدن به این جریان، نقش ویژه داشته و با طرح ایده‌هایی مانند جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، گامهای مؤثری برداشته و احیای تمدن اسلامی را در چشم‌انداز این جریان قرار میدهد.

د. پیشینه‌ی پژوهش

در قرن معاصر با اهمیت یافتن جریان «بیداری اسلامی» تحقیق و پژوهش‌هایی در شناسایی این جریان و اندیشه‌ی متفکران برجسته‌ی آن صورت گرفته که میتوان از کتابهای «انقلاب فرامردن و تمدن اسلامی» (موج چهارم بیداری اسلامی)، نوشته‌ی موسی نجفی، «امام خمینی (ره) و بیداری اسلامی» نوشته‌ی رضا حسینی‌فر، «سیدجمال اسدآبادی و بیداری مشرق» زمین نوشته‌ی محمد محیط طباطبایی و همچنین «بیداری اسلامی» نوشته‌ی محمد قطب نام برد.

مؤلف کتاب «انقلاب فرامردن» به بررسی جریان بیداری اسلامی از رویکردی نوین پرداخته که این دیدگاه به صورت مبسوط ذیل عنوان «دوره‌های بیداری اسلامی» آورده شده و نظریه‌ی مطرح شده در این کتاب، مبنای این تحقیق میباشد.

اما در دیگر تألیفات، خلا تحقیقی که کل جریان و خطوط اصلی و انحرافی آن را از زوایای مختلف با لحاظ تفاوت‌های اصولی متفکران آن بررسی نماید، وجود دارد و از طرفی به بررسی جریان در ایران پرداخته‌اند. لذا، مسیر طی شده در این تحقیق، متفاوت میباشد.

هـ. اهمیت و ضرورت پژوهش

با توجه به تحولات جدیدی که در جهان اسلام رخ داده و به تبع آن بیداری اسلامی، ضرورت‌ها و موقعیت جدیدی پیدا کرده، لذا به نظر می‌رسد در این راستا بررسی دیدگاه متفکران برجسته‌ی معاصر و آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان یکی از متفکران برجسته که عملاً نیز سکان رهبری یک کشور قدرتمند اسلامی را در منطقه برعهده دارند، حائز اهمیت است.

و. روش پژوهش

روش این تحقیق با توجه به محتوای نظری، کتابخانه‌ای می‌باشد.

ز. سازمندی تحقیق

در این تحقیق، برای بررسی سانی بیداری اسلامی در قدم اول اصول کلی بیداری اسلامی بیان می‌گردد و سپس به بیان مبانی و اصول بیداری در میان اهل سنت و متفکران آن می‌پردازیم. جریان بیداری اسلامی شیعه، در فصل دوم با نگاهی جدید به جریانهای سیاسی معاصر ایران، دنبال شده و تا وقایع قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ادامه می‌یابد.

اما به علت اهمیت انقلاب اسلامی و رهبری آن در اوج و جهت‌دهی بیداری اسلامی، دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) در رابطه با بیداری اسلامی و مصداق بارز آن، انقلاب اسلامی بیان شده و سپس بازتابها و تأثیرات انقلاب بر بیداری در سطح بین‌الملل و جهان اسلام با ذکر مصادیقی آورده میشود. البته قابل ذکر است، از آنجایی که این تحقیق قصد دارد دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای را در ادامه بررسی کند، لذا بررسی انقلاب و دیدگاه حضرت امام، به عنوان بستر و پایه‌ی تفکر ایشان، ضرورت دوجانبه‌ان می‌یابد.

فصل آخر نیز دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای را در رابطه با موضوع اصلی، که بیداری اسلامی می‌باشد، در بر دارد. در انتها جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و منابع رساله آمده است.

چکیده

جهان اسلام از ابتدا تا کنون صعود و نزولهایی را پشت سر گذاشته که محققان برای آن علل و عواملی را ذکر کرده‌اند. در چند قرن اخیر نیز با هجوم استعمار و استبداد داخلی، بار دیگر یک نزول تجربه شد، که پس از چندی مصلحان و متفکران در پی چاره‌جویی برآمده تا بار دیگر عزت و عظمت را به اسلام و مسلمین برگردانند. مصلحانی که آشنایی با تعالیم اسلام داشته و گذشته‌ی پرافتخار مسلمانان را به یاد داشتند، تنها راه نجات را در «احیای هویت اسلامی» و «بازگشت به اسلام» دیده و جریان بیدارگرانه‌ای را به راه‌انداختند. از آنجایی که تفسیر و نوع برداشت از اسلام در میان اهل سنت و شیعیان برخی تفاوت‌هایی داشته، این جنبش نیز سرمتفاوتی را در میان هر دو مذهب طی کرده، لذا در این تحقیق نیز جداگانه بررسی گردید. این جریان در کشورهای اهل سنت بیشتر یک حرکت سیاسی بوده که فراز و نشیب‌هایی را در برداشته و البته متفکران بزرگی همچون سید جمال‌الدین اسدآبادی، عبده، اقبال و حسن‌البنّا پرچمدار راستین آن بوده که با بررسی علل انحطاط و ارائه‌ی راه‌حلهایی به قوام جنبش افزودند. هرچند طی چند دهه‌ی گذشته گروه‌های افراطی مانند وهابیت و طالبان تلاش کرده‌اند بر موج سوار شوند و با تفرقه و اختلاف‌اندازی، سعی در انحراف جریان دارند. بیداری اسلامی در ایران، به عنوان مهد تشیع، از جنگ‌های ایران و روس

شروع شده. که ایرانیان از ضعف داخلی و پیشرفت غرب اطلاع پیدا کرده و سعی در احیای هویت اسلامی و ملی نمودند، که با همیاری مردم و علما این روند ادامه یافت و سیر تکاملی را در ماجرای قتل گریبایدوف، قیام تنباکو، مشروطه، نهضت نفت، قیام ۱۵ خرداد و انقلاب اسلامی طی کرد. با پیروزی انقلاب که نقطه‌ای عطف این مسیر بود. مرحله‌ی جدید تأسیس نظام سیاسی و تلاش برای اجرای احکام فردی و اجتماعی اسلام آغاز شد که بیدارگری رهبر و معمار انقلاب، امام خمینی (ره) در تکوین و تداوم این ثمره‌ی درخشان، محوری و اساسی است. پس از ایشان با رهبری آیت‌الله خامنه‌ای، جریان بیداری اسلامی عمیق‌تر گشته و ایشان با حفظ دستاوردها و ارائه و پیگیری طرح‌هایی مانند نهضت نرم‌افزاری و تولید علم، گام به سوی احیای تمدن اسلامی برداشته تا زمینه‌ای برای حکومت عدل جهانی و ظهور برترین بیدارگر بشریت، حضرت ولی عصر (عج) گردد.

کلیدواژه‌ها: بیداری اسلامی، احیای هویت، انقلاب اسلامی، تمدن اسلامی، آیت‌الله خامنه‌ای